

УДК 336.22.003.13:504.03

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

О.М. Лабенко, кандидат економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Висвітлено вплив збору за забруднення навколишнього природного середовища (нині — екологічний податок) на обсяги викидів шкідливих речовин у навколишнє природне середовище. Визначено пряму залежність між обсягами викидів шкідливих речовин та сумою ВВП держави.

Постановка проблеми. Останніми десятиріччями доволі гостро постало питання екологічних наслідків економічної діяльності людства. Однак в науково-практичних публікаціях недостатньо висвітлено питання податкових методів впливу та регулювання стану екосистем. Екологічне оподаткування повинно мати на меті зміну ставлення господарюючих суб'єктів до навколишнього середовища шляхом запровадження екологічно-орієнтованого податкового механізму, який повинен збалансовано враховувати інтереси суб'єктів господарювання, з одного боку, та держави, з іншого.

В економічній літературі, останнім часом, почали все більше приділяти уваги питанням екологічного оподаткування. Над тематикою екологічного оподаткування нині успішно працюють Балдиш М., Веклич О.О., Варналій З.С., Горленко І.О., Жарко Р.П., Зятковська Л.І., Ільків Л.А. та інші.

Основною метою даної статті є визначення ефективності дії механізму екологічного оподаткування в Україні на ба-

зі дослідження збору за забруднення навколишнього природного середовища (2011р. — екологічний податок) та визначення напрямків подальшого удосконалення системи екологічного оподаткування.

Результати досліджень. Слід зазначити, що останнім часом відбулося суттєве зростання ролі економічного інструментарію природоохоронної політики в процесі прийняття управлінських та державних рішень. На сьогоднішній день в Україні податковий механізм регулювання екологічної ситуації представлений загальнодержавним екологічним податком, який був трансформований із загальнодержавного збору за забруднення навколишнього природного середовища, що діяв до прийняття Податкового Кодексу [1].

Діюча в Україні система оподаткування містить підсистему екологічного спрямування як складову загальнодержавних податків, платежів та зборів щодо фізичних та юридичних осіб. Класичним екологічним податком в існуючій

системі оподаткування вважається тільки екологічний податок (до 2011 р. – збір за забруднення навколишнього природного середовища). Згідно запропонованої [5] класифікації екологічних податків, а саме, за базою оподаткування, якою може виступати готова продукція (екологічний податок на продукт), природний ресурс (плата за забруднення довкілля) чи його відходи (плата за розміщення відходів виробництва і споживання) екологічний податок, що функціонує в Україні, відповідає двом із зазначених ознак – виступає платою за забруднення довкілля та розміщення відходів виробництва і споживання. Екологічного податку, що оподатковує готову продукцію в національній системі оподаткування не існує.

Вищезазначений податок стягається за: викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини; утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені); тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Частково функції екологічного оподаткування реалізуються через такі загальнодержавні податки, збори та платежі як: плата за користування надрами; збір за спеціальне використання води; збір за спеціальне використання лісових ресурсів. Слід зазначити, що із введенням в дію податкового кодексу, було змінено норми податку шляхом введення певних особливостей оподаткування прибутку підприємств на прибуток, отриманий у зв'язку із впровадженням енергоефективних технологій. Згідно з

цим звільняється від оподаткування 80% прибутку, отриманого від продажу на території України товарів власного виробництва, таких як устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії; матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватись у виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії тощо. Також звільняється від оподаткування 50 % прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств.

У роботі [4] обґрунтовується необхідність виокремлення екологічної функції податків. Такий підхід зумовлений, насамперед, інтеграційними процесами, що проходять у державі, спрямованими на ефективну співпрацю з багатьма розвинутими країнами світу, зокрема ЄС, таким чином активізуючи власний ринковий потенціал відповідно до вимог розвинутих держав

Як свідчить досвід країн з розвинутою ринковою економікою, активне застосування екологічних податків не лише сприяє зменшенню загального рівня забруднення навколишнього природного середовища. Виступаючи спочатку додатковим фінансовим тягарем для господарюючих суб'єктів, екологічні податки, в перспективі, сприяють зменшенню витрат на контроль за забрудненням і зростанням обсягів виробництва нової, екологічно чистої продукції, що в свою чергу призводить до посилення конкурентних позицій виробника [3].

Між обсягами викидів шкідливих речовин та зростанням валового внутрішнього продукту теоретично може існувати залежність. Визначимо цю залежність за допомогою коефіцієнта кореляції (таб.).

На основі визначення вищезазначеного коефіцієнта встановлено, що між обсягами викидів шкідливих речовин усіма

Таблиця. Співвідношення ВВП і викидів шкідливих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря в 1990-2009 рр.*

Період	ВВП, у фактичних цінах, млрд грн	Обсяги шкідливих викидів		
		усього, тис. т	у т. ч.	
			стаціонарними джерелами	пересувними джерелами
2000 р.	170070,0	5908,6	3959,4	1949,2
2001 р.	204190,0	6049,5	4054,8	1994,7
2002 р.	225810,0	6101,9	4075,0	2026,9
2003 р.	267344,0	6191,3	4087,8	2103,5
2004 р.	345113,0	6325,9	4151,9	2174,0
2005 р.	441452,0	6615,6	4464,1	2151,5
2006 р.	544153,0	7027,6	4822,2	2205,4
2007 р.	720731,0	7380	4813,3	2566,7
2008 р.	948056,0	7210,3	4524,9	2685,4
2009 р.	914720,0	6442,9	3928,1	2514,8

*Дані Держкомстату (www.ukrstat.gov.ua)

джерелами забруднення та значенням валового внутрішнього продукту існує суттєва залежність, її значення становить 0,77. Крім того залежність між значенням ВВП та обсягами забруднення пересувними джерелами є дуже суттєвою (0,96) та значно вищою, ніж залежність між значенням ВВП та обсягами забруднення стаціонарними джерелами, яка є несуттєвою (0,43). Встановлена залежність дозволяє зробити висновок про те, що від обсягів діяльності пересувних джерел забруднення, прямо залежить значення ВВП. Його подальше зростання буде призводити до різкого збільшення обсягів викидів шкідливих речовин в атмосферу. Для того, аби знаходити баланс інтересів між зростанням ВВП та діяльністю пересувних джерел забруднення, необхідно здійснювати регулювання екологічної ситуації шляхом впровадження ефективного податкового механізму для забезпечення зменшення обсягів шкідливих викидів та збільшення обсягів діяльності суб'єктів господарювання, які в процесі своєї діяльності здійснюють викиди шкідливих речовин.

Упродовж останнього десятиріччя спостерігається тенденція до збільшен-

ня суми надходжень від збору за забруднення навколишнього природного середовища (з 2011 р. — екологічного податку) та відносної стабільності обсягів викидів забруднюючих речовин (рис.).

Так, за період 2000–2009 рр. сума збору зросла майже в 10 разів і становили за підсумками 2009 р. 1 821,8 млн грн, а обсяги шкідливих викидів збільшилися лише на 9% і становили у 2009 р. 6442,90 тис. т. Слід також відзначити, що за розглянутий період спостерігалось постійне зростання обсягів шкідливих викидів до 2007 р. включно, до 7380,0 тис. т, тобто збільшення в порівнянні з базовим періодом (2000 р.) на 25%. У наступний період (2008–2009 рр.) їх значення почало зменшуватися до вказаного за 2009 р. рівня. Таку ситуацію було спричинено спадом індексу промислового виробництва до 94,8% у 2008 р. та до 78,1% у 2009 році. Зменшення надходжень від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища за аналізований період не відбулося.

Про зростання впливу збору за забруднення навколишнього природного середовища на обсяги викидів свідчить також

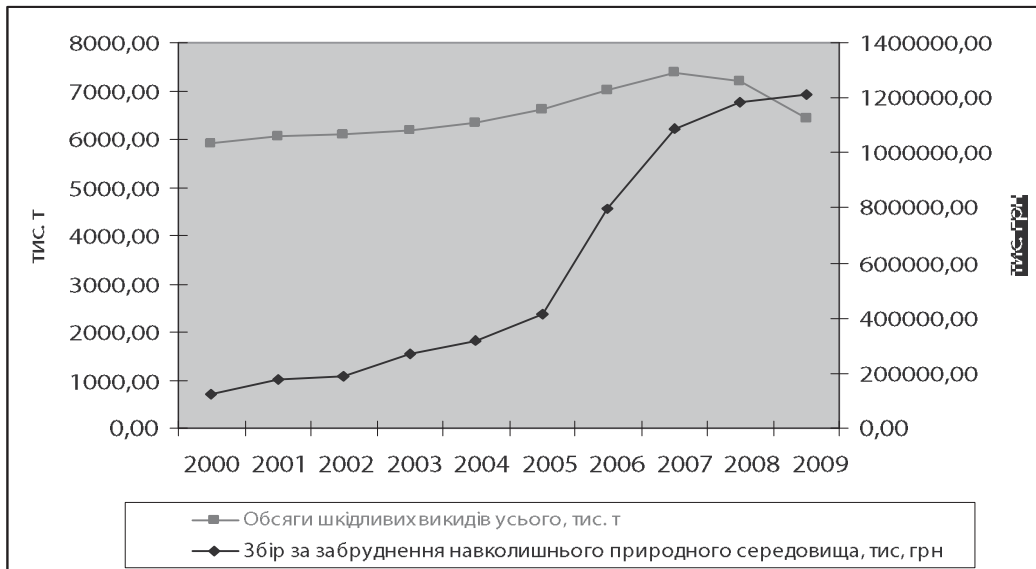

Рис. Динаміка обсягів викидів шкідливих речовин та суми збору за забруднення навколишнього природного середовища за 2000–2009 рр.*

* Дані Звітів про виконання державного бюджету за відповідні роки

і співвідношення між викидами шкідливих речовин та збором за забруднення, яке у 2000 р. становило близько 20 грн на 1 т шкідливих викидів, а у 2009 р. зросло до 188 грн на 1 т.

Ситуація, що склалася зі співвідношенням обсягів шкідливих викидів та збором за забруднення (нині – екологічним податком) свідчить про зростання впливу даного збору на обсяги викидів шкідливих речовин господарюючими суб'єктами.

Висновки

Останнім десятиріччям відбулося збільшення обсягів надходжень до бюджету від збору за забруднення навколишнього природного середовища при відносно несуттєвому зростанні обсягів шкідливих викидів, про що свідчить зростання (більш ніж у 9 раз) співвідно-

шення цих показників за проаналізований період і, як наслідок, збільшення ефективності зазначеного збору (нині – екологічного податку) на обсяги шкідливих викидів.

Виявлена суттєва залежність між обсягами викидів шкідливих речовин пересувними джерелами забруднення та значенням валового внутрішнього продукту свідчить про необхідність запровадження більш ефективного податкового інструменту регулювання екологічної ситуації. Такий інструмент має спонукати суб'єкти господарювання використовувати більш екологічно чисті пересувні джерела забруднення навколишнього середовища і одночасно збільшувати обсяги своєї діяльності шляхом використання високопродуктивних та екологічно чистіших технологій виробництва.

Література

1. Податковий кодекс України №2755–VI від 2 грудня 2010 р.
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 № 1264–XII.
3. Балджи М. Концептуальні підходи до удосконалення державного регулювання природокористуванням та його застосування // Економіст. – 2008. – №11. – С. 41–43.
4. Лайко П.А., Жарко Р.П. Податкове регулювання підприємницької діяльності: Монографія. – К.: ННЦ Інститут аграрної економіки, 2007. – 321 с.
5. Олійник О.І. Види екологічних податків // Наук. вісник УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2001. – Вип. 11.3. – С. 26–28.

АННОТАЦІЯ

Лабенко А.Н. Эффективность налоговой системы Украины в контексте экологического налогообложения // Биоресурсы и природопользование. – 2012. – 4, № 1–2. – С. 144–148.

Показано влияние сбора за загрязнение окружающей природной среды на объемы выбросов вредных веществ в окружающую природную среду. Определена прямая зависимость между объемами выбросов вредных веществ и суммой ВВП государства.

SUMMARY

O. Labenko. The effectiveness of the tax system of Ukraine in the context of environmental taxation // Biological Resources and Nature Management. – 2012. – 4, № 1–2. – P. 144–148.

The paper deals with the influence of fee for environmental pollution on emissions of harmful substances into the environment. The direct relationship between the volume of harmful emissions and the amount of state GDP has been determined.